

dr hab. inż. Mariola Grzybowska-Brzezińska, prof. UWM
Katedra Analizy Rynku i Marketingu
Wydział Nauk Ekonomicznych
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Ocena

**dorobku oraz osiągnięć naukowych, dydaktycznych, popularyzatorskich
oraz współpracy międzynarodowej dr inż. Agnieszki Rybowskiej
w związku ze wszczęciem postępowania w sprawie nadania stopnia doktora
habilitowanego nauk ekonomicznych w dyscyplinie towaroznawstwo**

Formalno-prawne i merytoryczne podstawy wykonania recenzji

1. Pismo nr RWPiT-621/2018 Dziekana Wydziału Przedsiębiorczości i Towaroznawstwa, Akademii Morskiej w Gdyni, prof. dr. hab. Andrzeja S. Grzelakowskiego z dnia 22.10.2018 r.
2. Pismo nr BCK-II-L-8096/18 Sekretarza Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów, prof. dr. hab. Bronisława Sitka z dnia 09.10.2018 r.
3. Ustawa z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Tekst jedn.: Dz.U. z 2017 r. poz. 1789).
4. Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 r. w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego (Dz.U. z 2011 r. Nr 196, poz. 1165).
5. Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 19 stycznia 2018 r. w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodzie doktorskim, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora (Dz.U. z 2018 r. poz. 261).
6. Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 8 sierpnia 2011 r. w sprawie obszarów wiedzy, dziedzin nauki i sztuki oraz dyscyplin naukowych i artystycznych (Dz.U. z 2011 r. Nr 179, poz. 1065).

Materialy otrzymane do oceny

1. Poświadczona kopia dokumentu stwierdzającego posiadanie stopnia naukowego doktora.
2. Autoreferat obejmujący opis dorobku i osiągnięć naukowych w języku polskim i w języku angielskim.
3. Wykaz opublikowanych prac naukowych wraz z oświadczeniami współautorów publikacji niewchodzących w skład osiągnięcia.
4. Informacje o innych osiągnięciach naukowych, dydaktycznych, organizacyjnych oraz działalności popularyzującej naukę w języku polskim.
5. Wykaz oraz kserokopie 10 wybranych publikacji.

6. Egzemplarz osiągnięcia naukowego.

7. Elektroniczna wersja wniosku wraz z załącznikami oraz elektroniczne wersje publikacji niewchodzących w skład osiągnięcia (płyta CD).

Dokumentacja będąca podstawą oceny jest zgodna z wymaganiami określonymi w Rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 19 stycznia 2018 r. w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodzie doktorskim, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora (Dz.U. z 2018 r. poz. 261), przywołanym przez Centralną Komisję do Spraw Stopni i Tytułów.

I. Informacja o Habilitantce i Jej rozwoju naukowym i zawodowym

Pani dr inż. Agnieszka Rybowska jest absolwentką Wydziału Administracyjnego Wyższej Szkoły Morskiej w Gdyni (obecnie Uniwersytet Morski w Gdyni), na którym w roku 1996 uzyskała dyplom magistra inżyniera towaroznawstwa w specjalności towaroznawstwo i ładunkoznawstwo. W latach 1996-2005 zatrudniona była na Wydziale Administracyjnym Wyższej Szkoły Morskiej w Gdyni na stanowisku asystenta w Katedrze Towaroznawstwa i Ładunkoznawstwa, Katedrze Technologii i Organizacji Żywności, Katedrze Handlu i Usług. Stopień naukowy doktora nauk ekonomicznych w zakresie towaroznawstwa uzyskała 14 kwietnia 2005 roku na podstawie decyzji Rady Wydziału Przedsiębiorczości i Towaroznawstwa Akademii Morskiej w Gdyni po publicznej obronie rozprawy doktorskiej pt. „Koncepcja modeli preferencji posiłków obiadowych” (promotor: dr hab. inż. Ewa Babicz-Zielińska, recenzenci: prof. dr hab. Krystyna Gutkowska, dr hab. Maria Śmiechowska, prof. AM w Gdyni). Od 2005 roku dr inż. Agnieszka Rybowska była zatrudniona na stanowisku adiunkta do 2016 r. w Katedrze Handlu i Usług, a w latach 2016-2017 w Katedrze Towaroznawstwa i Zarządzania Jakością na Wydziale Przedsiębiorczości i Towaroznawstwa Akademii Morskiej w Gdyni. Obecnie jest zatrudniona na stanowisku asystenta w Katedrze Towaroznawstwa i Zarządzania Jakością, na Wydziale Przedsiębiorczości i Towaroznawstwa Uniwersytetu Morskiego w Gdyni.

Analiza ścieżki zawodowej Habilitantki pozwala stwierdzić, że konsekwentnie zajmowała się głównie problematyką z zakresu zachowań konsumenta oraz podejmowała próbę badania ich postaw wobec różnych kategorii produktów. Zakres badań Habilitantki można wpisać do dyscypliny naukowej towaroznawstwo, z uwagi na aplikacyjne metodyczne wartości, zaproponowanie narzędzia do badania stereotypowych postaw żywieniowych oraz

 2

zaprezentowanie postępowania badawczego, które może być zastosowane w wybranych zakresach, przy wprowadzeniu nowych produktów żywnościowych na rynek, w zarządzaniu produktem.

II. Ocena istotnego osiągnięcia naukowego

Dr inż. Agnieszka Rybowska, jako osiągnięcie naukowe zgodne z art.16 ust. 2. Ustawy o tytule i stopniach, wskazała monografię pt. „Stereotyp jako determinanta zachowań konsumenta produktów spożywczych”, wydaną przez Wydawnictwo Akademii Morskiej w Gdyni (Gdynia 2018, ISBN 978-83-7421-283-0). Recenzentami wydawniczymi monografii byli prof. dr hab. Marzena Jeżewska-Zychowicz (autorka metody i postępowania badawczego wykorzystanego w monografii) oraz prof. dr hab. Maria Śmiechowska (recenzent pracy doktorskiej).

Przedłożona do oceny monografia składa się z wprowadzenia, siedmiu rozdziałów, podsumowania, bibliografii, spisu rysunków, spisu tabel, aneksu, kwestionariusza ankiet i streszczenia w języku angielskim (298 stron, w tym 211 stron tekstu).

Temat, cel pracy, hipotezy badawcze

Z uwagi na różnorodność decyzji konsumentów, w badaniach podejmujących problem poznania ich motywów i uwarunkowań, uwzględnić można założenie, że decyzje konsumenta można rozważać m.in. jako kompensacyjne i niekompensacyjne (Maciąg, Slezak i Hepting 2006). Decyzje kompensacyjne wpisują się w wyjaśnianie zachowań współczesnego, coraz bardziej świadomego konsumenta, który wybory rynkowe poprzedza poszukiwaniem informacji o produkcie oraz ich analizą. W sytuacji uproszczonego charakteru decyzji, analizowana jest wybrana ilość informacji, a wykorzystanie symboli ułatwia proces identyfikowalności produktu i usprawnia decyzje nabywcy. W poszukiwaniu diagnozy uwarunkowań zachowań konsumentów, ich decyzji nieracjonalnych, szczególne znaczenie i koncentrację w badaniach zajmują rozważania z zakresu behawioralnych czy psychologicznych aspektów tych procesów. Problematyka wyjaśniania postaw i zachowań konsumentów w zakresie wyboru żywności i żywienia z uwzględnieniem stereotypów, jako zespołu wyobrażeń na temat produktu czy struktury wiedzy kształtującej wyobrażenia, nawyk, generalizację wobec towarów, jest zasadnym i aktualnym problemem badawczym podjętym przez Autorkę. Głównie zagadnienie stereotypów było dostrzegane w naukach humanistycznych, ale jest również bardzo ważnym w odniesieniu do postrzegania produktów żywnościowych, wpływu świadomości konsumentów na ich zachowania na rynku żywności.

Znaczenie badania wpływu stereotypów ma także znaczenie w kontekście kształtowania wiedzy konsumentów, szczególnie przydatne przy budowaniu oferty towarów, innowacyjnych produktów czy polityki komunikacji w edukacji żywieniowej szczególnie w przypadku negatywnych aktywności konsumenta, które podejmuje on pod wpływem stereotypów. W związku z powyższym wątpliwości moich nie budzi aktualność podjętego problemu, a tytuł pracy uważam za poprawnie sformułowany.

Najważniejszy, z punktu widzenia oceny dorobku, jest warsztat naukowo-badawczy, umiejętność formułowania problemu badawczego, stawiania hipotez, celu badań, doboru źródeł informacji, metod badawczych, umiejętność wnioskowania oraz jasność formułowania myśli. W tym zakresie niektóre elementy wymagają dopracowania.

Habilitantka nie wskazała jednoznacznie głównego celu monografii, wyłącznie prezentuje cele podjętych badań, które w mojej opinii zmniejszają osiągnięcia Autorki. Określonym we wprowadzeniu „celem prezentowanych w opracowaniu badań była identyfikacja funkcjonujących w społeczeństwie stereotypów związanych z żywnością i żywieniem oraz wskazanie ich wpływu na zachowania konsumenta, a szczególnie na wybór żywności” str. 8, str. 70 (w Autoreferacie na str.7 określony jako cel naukowy), natomiast celem użytecznym „było skonstruowanie narzędzia do badania stereotypowych postaw żywieniowych” (wskazany dopiero na str.70 monografii, a w mojej opinii kluczowy). Habilitantka nie informuje, że badaniami własnymi określa studia literatury i badania empiryczne, co w konsekwencji skutkuje brakiem precyzji w zdefiniowaniu celów badań, zakresu i czasu ich realizacji, do czego odniosę się w dalszej części uwag.

Odnosząc się do merytorycznych aspektów celu przeprowadzonych badań, Habilitantka na str. 70 wskazuje, że „analiza wcześniejszych badań pozwoliła na określenie celu naukowego i użytecznego” i dalej wskazuje (*nie precyzuje na podstawie jakich wcześniejszych badań i wyników formułuje cele*):

1. „celem prezentowanych w opracowaniu badań była identyfikacja funkcjonujących w społeczeństwie stereotypów związanych z żywnością i żywieniem, wykazanie ich wpływu na zachowania konsumenta a szczególnie na wybór żywności”str.70,
2. „celem użytecznym było skonstruowanie narzędzia do badania stereotypów postaw żywieniowych, które może znaleźć zastosowanie, np. w edukacji żywieniowej i promocji zdrowia, przy wprowadzeniu nowych produktów na rynek, w działaniach marketingowych,

w badaniach konsumenckich (np. w badaniach różnic kulturowych i regionalnych)”. W kolejnych fragmentach monografii prezentujących poszczególne badania (w pracy zaprezentowano trzy rodzaje badań) Habilitantka podejmuje próbę wskazania celów szczegółowych.

Habilitantka na str.70 wskazuje, że „uwzględniając powyższe cele sformułowano następujące główne hipotezy badawcze”:

1. Konsumenci produktów spożywczych znają stereotypy i posługują się nimi w swoim życiu.
2. Stereotypy wpływają na postrzeganie produktów spożywczych i zachowania żywieniowe konsumentów.
3. Wybrane cechy produktów (wartość energetyczna, barwa) wpływają na stereotypowe myślenie konsumentów o żywności.
4. Jawne i utajone postawy konsumentów wobec stereotypowo postrzeganych produktów spożywczych różnią się.

Odnosząc się do celu 1. Habilitantka na str. 89 wskazuje, że w badaniu pierwszym wyznaczyła następujące cele cząstkowe:

- c.1.** Poznanie opinii konsumentów na temat stereotypów, a w szczególności stereotypów żywności i żywienia.
- c.2.** Identyfikacja stereotypów żywieniowych.
- c.3.** Określenie postaw badanych w stosunku do stereotypów żywieniowych.
- c.4.** Ocena wpływu stereotypów na zachowania żywieniowe konsumentów.

W dalszej części na str. 90 prezentuje cząstkowe hipotezy badań, które przyporządkowuje jako weryfikujące hipotezę główną 1 i 2 i tak Habilitantka stwierdza:

- H1.cz. Konsumenci przyjmują wobec stereotypów żywieniowych postawę negatywną.
- H2.cz. Cechy demograficzne badanych różnicują ich postawy wobec stereotypów żywieniowych.
- H3.cz. Funkcjonujące w społeczeństwie stereotypy wpływają na zachowania żywieniowe konsumentów.
- H4.cz. Źródłem funkcjonujących w społeczeństwie stereotypów jest najbliższe otoczenie konsumenta.

W drugiej części badań (wyodrębniono kolejne dwie części) i sformułowano na str.158 monografii, że celem badania, nie wiadomo czy cząstkowym było **c.5.** „wskazanie stereotypowego myślenia konsumentów o określonych atrybutach żywności i jego wpływu na wybór żywności”, dalej str.159 **c.6.** „celem badania było wykazanie stereotypowego myślenia

badanych konsumentów o kaloryczności produktów żywnościowych” oraz str. 168 c.7. „,poznanie opinii panelu konsumentów (w Autoreferacie str. 8 brak panelu i czy to był panel?) na temat wybranych produktów o typowych(T) i nietypowych cechach”.

W ramach realizacji celów na str. 158 Habilitantka wskazuje „realizacja celu umożliwi zweryfikowanie postawienie w pracy trzeciej hipotezy (takie sformowanie budzi wątpliwości) i dalej na str. 159 postawiono cząstkową hipotezę badawczą (H5cz.) a na str. 169 kolejne (H6.cz i H7 cz) :

H5.cz. Badani myślą stereotypowo o wartości energetycznej produktów i ich wpływie na masę ciała.

H6. cz. Konsumenci kojarzą produkty z ich typowymi atrybutami sensorycznymi.

H7.cz. Konsumenci chcieliby spożywać produkty o znanych (typowych) cechach sensorycznych.

W trzeciej części Habilitantka podjęła próbę badania jawnych i utajonych postaw w stosunku do żywności i pisze na str. 185, że c.8. „celem badania było stwierdzenie, czy deklarowane przez konsumentów postawy wobec produktów różnią się od postaw przez nich nieświadomych (utajonych)”.

Autorka proponuje dwa cele główne i 8 celów szczegółowych oraz 4 główne hipotezy i trzy z nich uszczegóławia 7 hipotezami cząstkowymi. Cele i hipotezy w zaproponowanej formie i strukturze uwzględniając poszczególne rozdziały monografii są nieczytelne i utrudniają śledzenie ich weryfikacji w odniesieniu do głównych założeń. Autorka nie ułatwia czytelnikowi, gdyż nie wyjaśnia zasadności takiego podejścia. Cele główne można uznać za prawidłowo sformułowane jednak brakuje w nich nadania wagi kwestiom metodycznym, a szczególnie wskazania opracowania narzędzia do badań stereotypowych postaw żywieniowych konsumentów oraz propozycji procedury badań stereotypów i ich wpływu na zachowania żywieniowe konsumentów. Prawidłowo sformułowany cel główny monografii (cel naukowy, użyteczny), problem badawczy, cele badań oraz hipotezy powinny być ujęte we wprowadzeniu. W przypadku niektórych celów cząstkowych mam wątpliwości co do poprawności sformułowań i stopnia ich realizacji w tak zaprojektowanych warunkach badań np. czy będzie możliwa diagnoza „stereotypów funkcjonujących w społeczeństwie” (zapewne wśród populacji badanych), czy możliwe będzie „wskazanie stereotypowego myślenia” (raczej świadomości, czy deklaracji wiedzy...)? Niektóre cele szczegółowe wychodzą poza cel główny i nie spełniają waloru spójności np. cele szczegółowe 5, 6, 7.

Hipotezy badawcze główne i szczegółowe odbiegają od standardów stosowanych w publikacjach naukowych pod względem merytorycznym. Autorka formułuje tezy, utożsamia je z hipotezami. Sposób sformułowania hipotez głównych i cząstkowych sprawia, iż nie wiadomo w jakich warunkach hipotezy te mogłyby być zaakceptowane, a w jakich odrzucone. Formułowanie hipotez w badaniach naukowych wymaga zachowania precyzji. Hipotezy główne i hipotezy szczegółowe są nieprecyzyjne i na wysokim poziomie uogólnienia, niektóre nie spełniają waloru spójności. Trudno odnieść się do poprawności i stopnia ich weryfikacji nawet przy imponującym zasobie materiału badawczego. Te kwestie powinny być rozpatrzone na etapie przygotowania monografii do druku, bo przy tak obszernym materiale badawczym jest możliwe precyzyjne określenie celów, hipotez i ich weryfikacja.

Układ pracy i treść

Monografia składa się z wprowadzenia, siedmiu rozdziałów oraz podsumowania. **W rozdziale pierwszym** „Zachowania konsumenta na rynku i ich uwarunkowania” przedstawiono charakterystykę pojęć i rozwój badań nad zachowaniami konsumenta, uwzględniono przegląd dorobku badań polskich i zagranicznych autorów. Autorka podejmuje problematykę psychologicznych aspektów zachowań konsumentów oraz definiuje postawy konsumentów, dokonuje charakterystyki ich podziału oraz znaczenia w procesach decyzyjnych. Podejmowane treści oceniam pozytywnie choć bliższego wyjaśnienia wymaga zasadność podjęcia tych zagadnień w kontekście tytułu monografii a szczególnie znaczenia stereotypów jako jednego z czynników determinujących postawy i zachowania.

Rozdział drugi „Zachowania żywieniowe i czynniki je determinujące” jest bardzo ważny z uwagi na podjęty cel badań i na wyjaśnienie definicji zachowań żywieniowych i zachowań konsumenta na rynku żywności. Autorka podejmuje próbę wskazania definicji zachowań żywieniowych (str. 26) a jako determinanty tych zachowań wskazuje na uwarunkowania wyboru żywności określając je w tytule 2.1.1. Modele determinant wyboru żywności. Uwzględniając treść podrozdziału 2.1.1. i zakres rozważań podjętych w kolejnej części rozdziału 2.1.2., 2.1.3, gdzie Autorka charakteryzuje kolejne wybrane determinanty wyboru żywności i grup żywności, mam wątpliwość do tak zaprezentowanego układu treści. W dalszej części rozdziału zwrócono uwagę na psychologiczne uwarunkowania zachowań żywieniowych, niestety nie podjęto próby podsumowania i sformułowania autorskiej

definicji zachowań żywieniowych i wskazania autorskiego modelu czynników warunkujących wybory żywności ze wskazaniem kluczowego dla problemu badań pojęcia stereotypów.

W rozdziale trzecim zatytułowanym „Stereotypy i ich znaczenie” omówiono tematykę stereotypów. Uważam go za bardzo ciekawą i najbardziej wartościową część monografii. Autorka rozpoczyna od analizy historii badań nad stereotypami, uwzględnia podejścia badaczy reprezentujących różne dyscypliny nauki str. 48-49. Omawia powstawanie stereotypów, podział i znaczenie w życiu człowieka. Autorka szeroko omawia wyniki badań nad stereotypami, wskazuje lukę badawczą z tego zakresu w towaroznawstwie oraz interdyscyplinarne znaczenie stereotypów. W podrozdziale 3.5.2. uwzględnia stereotypy żywności i żywienia oraz dość ogólnie i niezasadnie w tej części pracy wskazuje na metody badań stereotypów i postaw. Pewien niedosyt budzi fakt braku uporządkowania i sprecyzowanie definicji stereotypów żywności i żywienia oraz brak krytycznej dyskusji naukowej w rozważaniach nad wynikami analizowanych osiągnięć naukowych. Dalszą wnikliwą dyskusję dotyczącą stereotypów żywienia podejmuje Autorka w rozdziale 5, niestety nie ma uzasadnienia takiej decyzji.

Rozdział czwarty „Założenia i organizacja badań” jako kluczowy w pracy z celem użytecznym, w którym podkreślana jest metodyczna wartość i wypracowanie narzędzi nie został odpowiednio dopracowany a potencjał w tym zakresie jest bardzo duży. W rozdziale Autorka podejmuje próbę zaprezentowania założeń badań, tezy str. 70 „...stereotypy dotyczyć mogą różnych obiektów i ich poszczególnych cech, co determinuje wybór produktów oraz zachowania konsumentów”. W mojej opinii, w kontekście przeprowadzonych rozważań teoretycznych i świetle tematu, sformułowanie to jest dyskusyjne. Dyskusyjny jest również opisany przez Autorkę zakres badań str. 70, w którym prezentuje analizę literatury właśnie w tej części pracy, a jako zakres i okres badań własnych tabela 4.1. str. 71 wpisuje lata 2013-2016, a na stronie 73, tabela 4.2. w opisie badań własnych (nie dodaje empirycznych) wskazuje na gromadzenie materiału empirycznego w maju, czerwcu, lipcu i październiku 2016 roku. Wyjaśnienia wymaga deklaracja terminu i kolejnych części gromadzenia informacji część 1. poznanie opinii badanych na temat stereotypów bada Autorka w październiku, część 2 ocena zachowań żywieniowych w maju i w tym samym czasie ocenia ich postawy. Badaną populację Autorka określa jako grupę konsumentów, a w części 3 panel ekspertów str.73. W dalszej części rozdziału zaprezentowano charakterystykę badanej populacji oraz podjęto próbę wyjaśnienia zasadności jej doboru. Na stronie 75 Autorka informuje, że „badani uczestniczyli w trzech prowadzonych w różnym czasie

badaniach” nie wyjaśnia w jaki sposób ta procedura przebiegała i w jaki sposób te badania realizowała. Imponującym jest fakt zgromadzenia kwestionariuszy od tych samych 448 badanych w kolejnych miesiącach. Niestety Autorka nie opisuje tego procesu. Badania realizowane są również z udziałem ekspertów i nazywa je Autorka panelem. Nie do końca jest jasne czy użycie tego terminu jest zgodne z definicją panelu. Jeżeli badania były wykonywane sekwencyjnie na tej samej grupie respondentów, to wymaga to opisu zawierającego podstawowe informacje (liczba osób, kryteria doboru, liczba badań, okres badań itp.).

W rozdziale 5,6,7 przedstawiono i omówiono wyniki badań własnych, które realizowane były w trzech wariantach w różnym czasie, w których zastosowano inne metody badawcze (Autoreferat str. 11).

Wyniki badania 1. omówiono **w rozdziale piątym**. Są to rozważania nt. „Stereotypów żywieniowych w opinii badanych”, które podzielono na trzy części i zastosowano metodę ankiety bezpośredniej, w której wykorzystano przygotowane kwestionariusze ankiet. Pierwsza część badania dotyczyła postrzegania stereotypów i ich znaczenia w życiu społecznym i osobistym (kwestionariusz KA1). W drugiej części badano zachowania żywieniowe badanych konsumentów (KA2), a trzecia część badania miała na celu poznanie postaw badanych wobec stereotypów żywieniowych (KA3). Na początku rozdziału Autorka nie wprowadza czytelnika do metodologii badania a zaskakuje szeroką dyskusją (ok. 14 stron) na temat wyników badań dotyczących determinant zachowań konsumentów na rynku żywności, postaw wobec określonych atrybutów produktów żywnościowych w przypadku różnych kategorii żywności itd. Zagadnienia te nie zostały wyodrębnione w podrozdziale, a ich celowość podjęcia w rozdziale badawczym, jednocześnie gdy podejmowano ten problem w rozdziale 2. jest w mojej opinii zupełnie nieuzasadniona. W podrozdziale 5.1. „Organizacja badania”, podjęto próbę wyjaśnienia etapów postępowania badawczego w budowaniu kwestionariusza i skali. Zidentyfikowano dwie grupy stereotypów: stereotypy wywodzące się ze źródeł społeczno-kulturowych i ze źródeł naukowych, a głównym walorem i autorskim osiągnięciem jest zbudowanie skali stereotypowych postaw żywieniowych. Imponujący obszerny materiał badawczy, szerokie analizy wyników badania 1., w których wykorzystano podstawowe miary statystyczne oraz analizę skupień, analizę regresji liniowej i analizę korespondencji został niestety zaprezentowany w mało uporządkowanej formie. Autorka prezentuje wyniki i ich analizy na ponad 60 stronach monografii, część z nich dla czytelności powinna być umieszczona w aneksie, a bardzo ciekawym osiągnięciem są zagadnienia

dotyczące modelowania stereotypowych postaw żywieniowych z uwzględnieniem ich źródła pochodzenia, co stanowi w mojej opinii kolejny bardzo duży Autorski walor pracy.

W rozdziale szóstym zaprezentowano wyniki badań dotyczących stereotypowego myślenia o określonych atrybutach żywności i wpływie tej świadomości na wybory żywności. W rozdziale, zgodnie z podjętą decyzją co do badań, zaprezentowano założenia, organizację i wyniki dwóch części badań. Pierwsza część to ocena stereotypowego myślenia badanych o wartości kalorycznej produktów (do badania zastosowano metodę projekcyjną oraz skalę Osgooda). Autorka wykorzystwała metodę zastosowaną przez Jeżewską-Zychowicz(2007) zastosowała dziesięć produktów, które połączono w pięć par. W drugiej części oceniono stereotypowe myślenie badanych o wybranych cechach produktów, tj. o barwie i kształcie warzyw i owoców (metoda skojarzeń sukcesywnych oraz skala rang). Badano preferencje konsumentów w odniesieniu do produktów o typowych i nietypowych cechach. Prezentowano zdjęcia wybranych warzyw i owoców o różnych, typowych i nietypowych dla danego gatunku cechach wyglądu (barwa, kształt). Bardzo ogólnie Autorka wyjaśnia dobór obiektów do badań i wybiera siedem warzyw (pomidory - 9 odmian, ziemniaki - 4 odmiany, sałatę – 6 odmian, rzodkiewki – 6 odmian, kalafior - 4 odmiany, bakłażany - 4 odmiany i paprykę - 6 odmian), również nie uzasadnia wyboru rodzaju warzyw i liczby ich odmian. W przypadku owoców w badaniu wykorzystuje trzy rodzaje (truskawki - 4 odmiany, maliny - 5 odmian i jabłka - 4 odmiany) o różnej liczbie odmian. Autorka nie opisuje realizacji procesu badawczego pierwszej i drugiej części, a ciekawe jest w jaki sposób realizowała te badania na deklarowanej próbie konsumentów, przy deklarowanych metodach. Jest to duże wyzwanie organizacyjne i w jakim zakresie badania były realizowane przez Autorkę.

W rozdziale siódmym podjęto próbę identyfikacji i oceny jawnych i utajonych postaw w stosunku do żywności w kontekście stereotypowego jej postrzegania. Przy tak obszernym materiale badawczym, którym dysponowała Autorka zupełnie niezasadna merytorycznie była realizacja tej części badań. Uwzględniając błędy w sformułowaniu hipotezy i celu tych badań, również dyskusyjny w kontekście wyników dobór celowy młodych 52 osób z populacji 448 wcześniej wybranych respondentów, dyskusyjne kryteria doboru respondentów zmniejszają walory tego rozdziału (na ile otwartość na nowości może być istotna w kreowaniu postaw jawnych czy utajonych w stosunku do warzyw czy owoców).

Podsumowanie należy do najbardziej wartościowych i precyzyjnych części pracy. Zaprezentowano w nim syntetycznie wnioski płynące z badania. Ogólnie należy je więc ocenić pozytywnie. Pierwsza uwaga w zasadzie nie dotyczy bezpośrednio podsumowania.

Błędem nie jest to, że w podsumowaniu pojawiły się opisywane tam treści, ile to, że treści te nie były wcześniej prezentowane w pracy. Dotyczy to w szczególności kwestii Rys.P1 prezentacji cech charakteryzujących stereotypy żywienia czy Autorski wkład w konstrukcję modelu czynników wyboru żywności i wprowadzenia stereotypów jako czynnika społecznego Rys. P2. Te zagadnienia powinny być uwzględnione w części uzasadniającej proces badawczy. Znaczenie użyteczne wyników badania, które prezentuje Autorka na str. 211, nie są przekonujące, gdyż brakuje dowodów na możliwość takiego ich wykorzystania. Zdecydowanie w mojej ocenie identyfikowanie stereotypów zgodnie z koncepcją Autorki miałyby największe uzasadnienie, gdyby podstawowym celem pracy był cel metodyczny. W takim przypadku kluczowe stałyby się określenie etapów postępowania, wyznaczenie metod właściwych poszczególnym etapom, porównanie trafności i rzetelności uzyskiwanych w tych badaniach wyników, określenie silnych i słabych stron stosowanych metod, ich aplikacyjności itp. W dużej części udało się to Autorce osiągnąć.

Na zakończenie oceny monografii pragnę zwrócić uwagę na zawartość dwóch ostatnich części książki: bibliografii i aneksu. Bibliografia nie tylko jest obszerna (564 pozycje), ale głównie wyróżnia ją wykorzystanie najbardziej znaczących dla przedmiotu monografii opracowań krajowych i zagranicznych (artykułów i książek). Poza tym dr inż. Agnieszka Rybowska w aneksie udokumentowała szczegółowo wszystkie elementy dopełniające prowadzone badania. Zaprezentowano również instrumenty pomiarowe w postaci kwestionariuszy ankietowych wykorzystanych w przeprowadzonych badaniach. Do osiągnięć naukowych dr inż. Agnieszki Rybowskiej, będącej wyrazem Jej wkładu do dorobku nauk ekonomicznych w dyscyplinie towaroznawstwo można zaliczyć:

1. Przeprowadzenie przeglądu i systematyzacji z elementami krytycznej oceny i analizy dorobku odnoszącego się do czynników determinujących zachowania żywieniowe, systematyzacji i podjęcia próby zdefiniowania stereotypów żywienia i żywności, wskazanie miejsca stereotypów w modelu determinant wyboru żywności, zdefiniowanie stereotypów z uwzględnieniem źródła ich pochodzenia (wywodzące się ze źródeł społeczno-kulturowych i naukowych).
2. Zaproponowanie typologii konsumenta o różnym natężeniu stereotypowych postaw żywieniowych.
3. Zaproponowanie obszaru i metod pomiaru stereotypów żywieniowych, opracowanie skali stereotypowych postaw żywieniowych (SSPŻ), zastosowanie różnych metod

badawczych i statystycznych do badania i analizowania zachowań konsumentów produktów żywnościowych.

4. Habilitantka w stopniu dostatecznym opanowała warsztat badawczy, szczególnie na uwagę zasługują umiejętności wykorzystania i budowania skal oraz różnych metod badawczych, co umożliwi kompleksowe rozwiązanie problemów badawczych. Habilitantka wykazała się znajomością metod statystycznej analizy danych. Uwagę zwraca szczegółowa i wnikliwa analiza i prezentacja wyników własnych. Uzyskane wyniki pozwoliły nie tylko na weryfikację autorskiego narzędzia do badań stereotypów żywienia oraz ocenę ich wpływu na zachowania konsumenta na rynku żywności. Praca ma zatem walory poznawcze jak i aplikacyjne.

Pomimo zgłoszonych powyżej wielu uwag krytycznych, w konkluzji mogę stwierdzić, że monografia pt. „Stereotyp jako determinanta zachowań konsumenta produktów spożywczych” autorstwa dr inż. Agnieszki Rybowskiej wnosi nowe elementy wiedzy w rozwój nauk ekonomicznych w dyscyplinie towaroznawstwo. Koncepcja i zaplanowanie badań, ich wykonanie, analiza wyników i ich synteza w formie podsumowania i wniosków świadczą o dostatecznych zdolnościach Habilitantki do samodzielnego wykonywania złożonych badań.

III. Ogólna ocena dorobku naukowo-badawczego dr inż. Agnieszki Rybowskiej

Dorobek naukowy Habilitantki po uzyskaniu stopnia doktora obejmuje:

- autorstwo 1 monografii,
- współautorstwo 1 publikacji w czasopiśmie znajdującym się w bazie Journal Citation Reports,
- współautorstwo 4 publikacji w czasopismach znajdujących się w bazie WoS,
- autorstwo 31 i współautorstwo 13 publikacji w czasopismach z listy B Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego,
- autorstwo 1 i współautorstwo 7 rozdziałów w monografiach naukowych,
- autorstwo 1 i współautorstwo 3 komunikatów w materiałach konferencyjnych.

Zainteresowania naukowo-badawcze dr inż. Agnieszki Rybowskiej koncentrują się na problematyce, jak wskazuje Habilitantka w autoreferacie, zachowań konsumentów w tym zachowań żywieniowych z uwzględnieniem różnych kategorii żywności. W Jej dorobku pojawiają się dodatkowo publikacje związane z badaniem postaw konsumentów wobec różnego typu produktów oraz badanie stereotypów i ich znaczenia w zachowaniach

konsumentów. Brakuje w autoreferacie precyzyjnego zdefiniowania problemów czy obszarów badawczych, które podejmowała Habilitantka i ewolucji takiego układu.

Ocena dorobku naukowo-badawczego Habilitantki z punktu widzenia kryterium ilościowego i jakościowego wypada pozytywnie. Autorstwo 62 opracowań po uzyskaniu stopnia doktora należy uznać za wynik zadowalający. Pozytywnie oceniam sposób lokowania przez dr inż. Agnieszkę Rybowską dorobku publikacyjnego, bowiem publikacje Jej autorstwa ukazywały się w czasopismach naukowych (49 artykułów w czasopismach). Pozytywnie należy ocenić współautorstwo 1 publikacji w czasopiśmie znajdującym się w bazie Journal Citation Reports, oraz współautorstwo 4 publikacji w czasopismach znajdujących się w bazie WoS.

Pozytywnie oceniam też liczbę opracowań we współautorstwie, co wskazuje na potencjał Habilitantki do współpracy w zespołach badawczych, będący ważną cechą samodzielnego pracownika naukowego. W publikacje, które są opracowaniami wieloautorskimi, Habilitantka występuje jako pierwszy lub drugi autor. Dokumentacja postępowania habilitacyjnego zawiera oświadczenia współautorów o ich wkładzie i zaangażowaniu w realizację tych badań.

W opracowaniach autorstwa dr inż. Agnieszki Rybowskiej, bazujących na wynikach badań empirycznych, brakuje wprawdzie pogłębionej dyskusji nad otrzymanymi rezultatami, jednak analizując przedstawione obszary działalności naukowej Habilitantki należy podkreślić ich spójność i aktualność w poszczególnych okresach aktywności. Wartość naukowa dorobku publikacyjnego wynosi ok. 450 punktów, w tym ponad 340 dla Habilitantki (punkty wg listy MNiSW zgodnie z rokiem opublikowania). Biorąc pod uwagę czas, jaki upłynął od uzyskania stopnia doktora jest to dostateczny ilościowo przyrost dorobku Habilitantki. Habilitantka posiada także cytowania w odniesieniu do listy JCR (Impact Factor) Sumaryczny IF = 2,006, bazy danych Web of Science liczba cytowań = 4 oraz indeksu Hirscha H-Index = 2. Habilitantka wykazuje cytowania wg strony internetowej Google Scholar, liczba cytowań 91 bez autocytowań.

Stopień zaangażowania dr inż. Agnieszki Rybowskiej w projekty naukowo-badawcze można ocenić jako co najwyżej satysfakcjonujący z punktu widzenia starań o uzyskanie stopnia naukowego doktora habilitowanego. Habilitantka uczestniczyła w realizacji kilku projektów (Autoreferat str. 4-5), które trudno uznać za naukowe, brak czytelnego źródła finansowania i zakresu prac, których była kierownikiem.

Podsumowując ocenę dorobku publikacyjnego dr inż. Agnieszki Rybowskiej stwierdzam, że Habilitantka posiada udokumentowane zainteresowania naukowe, a dorobek oceniam jako dostateczny do ubiegania się o uzyskanie stopnia doktora habilitowanego.

 13

IV. Ocena dorobku dydaktycznego dr inż. Agnieszki Rybowskiej

Przedłożona dokumentacja pozwala stwierdzić, że dr inż. Agnieszka Rybowska jest doświadczonym dydaktykiem. Od początku kariery zawodowej Habilitantka realizuje działalność dydaktyczną, prowadząc zajęcia ze studentami w ramach ćwiczeń, laboratoriów a także w formie wykładów na poziomie studiów pierwszego i drugiego stopnia, również na studiach III stopnia i podyplomowych z przedmiotów pokrywających się z Jej obszarem zainteresowań naukowych. Jak deklaruje Habilitantka w Autoreferacie realizowała dydaktykę w ramach 12 przedmiotów. Jest współautorem 2 skryptów, w tym skryptu nt. „Sensorycznej oceny jakości żywności”. Habilitantka pełniła funkcję promotora 54 prac inżynierskich, 126 prac magisterskich, a w 1 przewodzie doktorskim była opiekunem naukowym. Była recenzentem 130 prac dyplomowych. Wszystkie te dane wskazują, że dr inż. Agnieszka Rybowska jest doświadczonym, kompetentnym dydaktykiem, a jej dorobek i osiągnięcia dydaktyczne zasługują na wysoką, pozytywną ocenę.

V. Ocena dorobku popularyzatorskiego oraz współpracy międzynarodowej dr inż. Agnieszki Rybowskiej.

Uczestnictwo w programach europejskich oraz innych programach międzynarodowych i krajowych nie jest mocną stroną Habilitantki. Nie odbyła staży w zagranicznych i krajowych ośrodkach naukowych lub akademickich. Dr inż. Agnieszka Rybowska uczestniczyła w 46 ogólnopolskich konferencjach naukowych, 10 międzynarodowych, w tym 3 zagranicznych. Habilitantka wygłosiła na nich 22 referaty. Była członkiem komitetu organizacyjnego w przypadku 5 konferencji i w 1 przewodniczącą.

Dr inż. Agnieszka Rybowska za osiągnięcia naukowo-badawcze była kilkakrotnie wyróżniona nagrodą Rektora (dwie nagrody II stopnia i 4 nagrody III stopnia), otrzymała Brązowy Medal za Długoletnią Służbę nadany przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w 2014 roku oraz była odznaczona przez Ministra Edukacji Narodowej w 2011 roku.

Dr inż. Agnieszka Rybowska nie uczestniczyła w pracach konsorcjów czy sieci badawczych. Jest członkiem dwóch krajowych organizacji naukowych.

Jako nie w pełni satysfakcjonującą oceniam współpracę międzynarodową Habilitantki. Dr inż. Agnieszka Rybowska była recenzentem 6 publikacji w czasopiśmie. Habilitantka deklaruje aktywność w zakresie popularyzacji nauki w formie warsztatów i wykładów promujących Akademię Morską. Jest organizatorem zajęć dla dzieci i młodzieży szkolnej, uczestniczyła w Bałtyckim Festiwalu Nauki.

Generalna ocena dorobku popularyzatorskiego jest pozytywna, natomiast w obszarze współpracy międzynarodowej, w mojej ocenie, Habilitantka nie ma w pełni satysfakcjonującego dorobku, z perspektywy ubiegania się o stopień doktora habilitowanego.

Wniosek końcowy

Sformułowane powyżej oceny cząstkowe pozwalają na przedstawienie następujących wniosków końcowych (w części sformułowanych powyżej), które powinny stanowić podstawę do oceny w dalszym postępowaniu habilitacyjnym:

1. Dotychczasowy dorobek naukowy dr inż. Agnieszki Rybowskiej obejmuje łącznie 62 publikacje recenzowane. Dorobek ten stanowią 44 publikacje w czasopiśmie zamieszczonych w wykazie MNiSzW (w tym 31 samodzielnych). Pozytywnie należy ocenić współautorstwo 1 publikacji w czasopiśmie znajdującym się w bazie Journal Citation Reports, oraz współautorstwo 4 publikacji w czasopiśmie znajdujących się w bazie WoS oraz 8 rozdziałów w monografiach i 4 opracowania w materiałach konferencyjnych.
2. Stosownie do art. 16 pkt. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach i tytule naukowym (...) warunkiem uzyskania stopnia doktora habilitowanego jest „osiągnięcie naukowe (...) stanowiące znaczący wkład w rozwój określonej dyscypliny naukowej”, w tym przypadku w rozwój towaroznawstwa. Dr inż. Agnieszka Rybowska do dorobku stanowiącego Jej największe osiągnięcie naukowe, zgodnie z przyjętą zasadą, zaliczyła przedstawioną monografię oraz załączone publikacje, których łączna wartość punktowa (bez udziału współautorów) wynosi 349 pkt. Habilitantka posiada także cytowania w odniesieniu do listy JCR (Impact Factor) Sumaryczny IF=2,006, bazy danych Web of Science liczba cytowań = 4 oraz indeksu Hirscha H-Index = 2. Habilitantka wykazuje cytowania wg strony internetowej Google Scholar, liczba cytowań 91 bez autocytowań. Zasadniczy rdzeń merytoryczny jej rozwoju zainteresowań po doktoracie dotyczy uwarunkowań zachowań konsumentów na rynku żywności oraz oceny postaw wobec żywności i żywienia, sytuując te zainteresowania w dyscyplinie nauk towaroznawczych z wyraźnymi związkami z ekonomią (zachowania rynkowe konsumentów) i naukami o zarządzaniu (zarządzanie produktem).
3. Przedstawiona monografia „Stereotypy jako determinanta zachowań konsumenta produktów spożywczych” pomimo mankamentów w warstwie założeń i prezentacji organizacji badań, można uznać, że eksponuje nowe obszary i możliwości badawcze

koncentrując się na ocenie postaw konsumentów zgodne z określonymi stereotypami żywieniowymi. Wykorzystana w rozprawie procedura badawcza umożliwiła przygotowanie nowego narzędzia do wykorzystania w identyfikacji i diagnozowaniu procesów rynkowych z udziałem konsumenta. Można uznać, że przedstawiona monografia spełnia wymagania w stopniu podstawowym.

4. Inne aspekty dorobku dr inż. Agnieszki Rybowskiej, a zwłaszcza osiągnięcia dydaktyczne, skala upowszechniania wyników badań na konferencjach zasługują na pozytywną ocenę.

Na podstawie powyższych opinii stwierdzam, że podstawowe kryterium przy uzyskaniu stopnia doktora habilitowanego, wniesienie wkładu w rozwój dyscypliny towaroznawstwo, zostało przez dr inż. Agnieszkę Rybowską spełnione, mimo wskazanych wyżej pewnych niedociągnięć i dyskusyjności problemów w przedstawionej monografii i w zaangażowaniu międzynarodowym, w stopniu podstawowym. W świetle powyższych stwierdzeń uważam, że ubieganie się dr inż. Agnieszki Rybowskiej o nadanie Jej stopnia naukowego doktora habilitowanego nauk ekonomicznych w dyscyplinie towaroznawstwo jest uzasadnione

Mariola Grzybowska-Brzezińska

Olsztyn, 14.12.2018

dr hab. inż. Mariola Grzybowska-Brzezińska, prof. UWM